

VLOGA UČBENIKA V IZOBRAŽEVANJU NA DALJAVO

Načrtovanje strukture učbenika, tipologija besedil in funkcija grafičnega oblikovanja

V izobraževanju na daljavo je kakovosten učbenik pogoj za uspešno učenje. Avtor mora zato dobro poznati principe programiranja, saj mora učbenik poleg učne snovi zajeti tudi vse tiste funkcije, ki jih ima v neposredni vzgojno-izobraževalni komunikaciji učitelj.

POSEBNOSTI IZOBRAŽEVANJA NA DALJAVO Z VIDIKA PRIPRAVE PISNIH GRADIV

V izobraževanju na daljavo imajo študijska gradiva osrednjo vlogo pri posredovanju izobraževalnih vsebin in vzpostavljanju vzgojno-izobraževalne komunikacije s študentom. Učenje poteka brez neposredne prisotnosti učitelja, kar pomeni, da mora študijsko gradivo zajeti vse faze andragoškega procesa in obenem prevzeti vse funkcije in naloge učitelja, od podajanja nove učne snovi, razlage in ponazoritve s primeri, utrjevanja in ponavljanja, preverjanja in vrednotenja pridobljenega znanja do motiviranja in animiranja, svetovanja pri uporabi drugih virov in prehajanja od enega učnega koraka k drugemu.

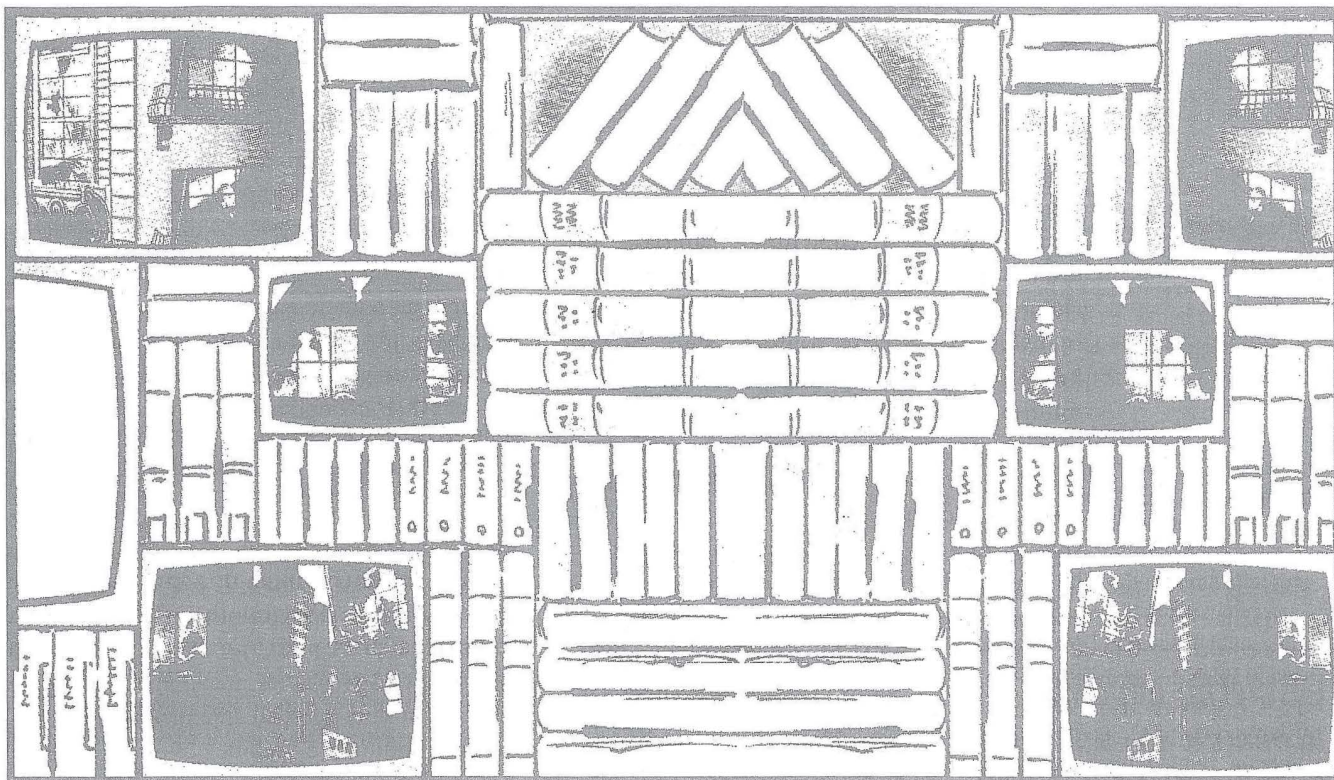
Izobraževanje na daljavo se z razvojem izobraževalne tehnologije in z razmahom potreb po novih znanjih neprestano razvija in dobiva nove oblike, obenem pa se hitro razvija tudi didaktika izobraževanja na daljavo. Pa vendar izhodiščna načela ostajajo enaka: študijsko gradivo mora biti pripravljeno tako, da omogoča študentu samostojen študij brez neposredne razlage in pomoči učitelja ali mentorja. Ne glede na to, koliko dodatne pomoči v obliki konzultacij in skupinskih srečanj bo študent deležen v okviru študijskega programa, bo večino časa preživel sam in sam napredoval skozi učno snov, ki mu jo bo posredovalo študijsko gradivo, bodisi v obliki učbenika, delovnega zvezka, računalniškega

programa ali celo zbirke podatkov na internetu.

Prav zato se mora avtor gradiv jasno zavedati, da namen gradiv ni izključno posredovanje učne snovi, kot je to lahko pri učbenikih, ki je dopolnjujoče delo učitelja. Pri neposrednem delu učitelja z učenci učitelj predvsem s svojo prisotnostjo vodi učence in jih spremlja skozi učni proces, zato je fleksibilnost izvajanja večja in se gradi na odzivih skupine. Izjemno vlogo imata nastop in govor, barva glasu, kretnje, mimika, govorni presledki in poudarki, predvsem pa dinamika, ki se ustvari tako med učiteljem in skupino kot tudi znotraj skupine. Neposredno delo v skupini v vsakem trenutku dopušča vračanje k nejasnim vprašanjem, dinamika se ustvarja v situaciji sami in se navezuje na dogajanje v okolici, na dnevne novice, novice iz medijev.

Avtor gradiv za samostojni študij mora dinamiko in dialog s študentom vzpostaviti preko študijskega gradiva in tako nadomestiti učiteljevo razlago, fizično prisotnost, ton glasu, kretnje in mimiko ter vse, kar učenje v skupini dela privlačno in zanimivo. To lahko doseže z različnimi prijemi, tako z zgradbo učnih enot, z jezikom in slogom pisanja, pa tudi s pomočjo grafičnega oblikovanja.

Dialoga s študentom pa gradivo ne ustvarja samo s stilom pisanja, zgradbo in grafičnimi elementi. Sama didaktična prireditev določene učne snovi za samostojni študij še ni zadostna za uspešno posredno komunikacijo. Izobraževanje na daljavo se od rednega šolskega sistema razlikuje tudi po tem, da so študenti, ki so vanj vključeni, odrasli, položaj odraslih v izobraževanju pa je drugačen od položaja otrok in mladine. V primerjavi z otroki in

mladino so bistvene posebnosti odraslih v izobraževanju predvsem v tem, da izobraževanje ni njihova osnovna, primarna dejavnost, ampak so to delo, družina, poklicna dejavnost, delovanje v javnosti in v krogu prijateljev in znancev. Odrasli imajo določene življenjske in delovne izkušnje, s katerimi je povezana njihova predstava o sebi, s tem pa tudi njihova predstava o lastnih zmožnostih in sposobnostih za izobraževanje. Svet odraslih je svet akcije, delovanja in aktivnega odzivanja na dogajanje v okolju, njihov družbeni status pa je opredeljen s številnimi vlogami in obveznostmi, ki jih imajo. Iz njihovega aktivnega odnosa do okolja izhajajo tudi njihove potrebe, interesi in pričakovanja glede izobraževanja, njihova pripravljenost in motivacija za pridobivanje novih znanj.

Prav zato ni dovolj, da je učna snov v gradivu za študij na daljavo le primerno didaktično obdelana. Pri odraslem potreba po pridobivanju novih znanj in spretnosti izhaja iz njegove življenjske situacije in poklicne poti, zato se mora učenje povezovati in prepletati z izkušnjami, ki jih že ima, in s situacijami, ki so del njegovega doživljajskega sveta in si jih lahko predstavlja. Samo na tak način se bo odrasli učenec lahko resnično zavedal pomena in vrednosti izobraževanja in bo pridobivanje novega znanja postalo del njegove osebnosti

rasti in mu bo opora pri graditvi njegove vizije prihodnosti.

Pisanje gradiv za študij na daljavo zato zahteva posebno pozornost in pravo in ne more biti prepuščeno naključju. Pisec učbenika za samostojno učenje ima bistveno drugačno odgovornost kot avtor učbenika, kjer poučevanje v celoti ali vsaj delno opravi osebno učitelj. Metodično in didaktično dobro zasnovan učbenik ali učno gradivo lahko odločilno pripomore k temu, da bo učenec »ostal pri knjigi« in uspešno zaključil program, da sedenje pri knjigi ne bo nujno zlo, ampak bo zanimivo in razgibano in se ne bo počutil prikrajšanega za učiteljevo razlago in prisotnost.

Podajanje vsebine mora biti vpeto v življenje in izkušnje.

KAKO NASTAJAJO UČBENIKI ZA POTREBE IZOBRAŽEVANJA NA DALJAVO V PRAKSI

Avtorji izobraževalnih programov za odrasle se pri pripravi pisnih študijskih gradiv odločajo za različne rešitve. Najhitrejši način je didaktična in metodična prilagoditev obstoječih učbenikov in pisnih gradiv s pomočjo posebnih vodnikov ali navodil, kako naj učenec obstoječi učbenik uporablja.

Druga možnost je predelava obstoječih učbenikov za samostojni študij;

tretja, veliko bolj zahtevna, vendar najprimernejša pot pa je priprava povsem novih besedil in učbenikov.

Študijsko gradivo lahko poleg učbenika ali skript obsega še številne druge materiale. Sodobna tehnologija omogoča pripravo najrazličnejših avdio in video pripomočkov, računalniških paketov in pripravo zbirk podatkov na računalniških omrežjih. Vključevanje multimedijskih gradiv je vsekakor zelo priporočljivo, saj veliko prispeva k animiranju študentov, omogoča večjo nazornost in razgibanost pri podajanju snovi. Avtor takih študijskih gradiv pa se mora dobro zavedati, v kakšni didaktični funkciji bo določeno multimedijsko aplikacijo uporabil, predvsem pa

Primerno dopolnilo učbeniku so tudi audio in video pripomočki in računalniški mediji

tudi to, ali imajo študenti možnost, da bodo ta gradiva lahko uporabljali, na primer, ali imajo doma potreben videorekorder, računalnik ali CD-ROM, ki jim bo omogočil predvajanje pripravljenih zapisov ali zbirk podatkov.

Ne glede na to, v kakšni obliki ali na kakšen način je gradivo posredovano (preko učbenika, računalnika ali zvočnega zapisa), pa je osnova vedno pisno gradivo, ki mora biti urejeno in strukturirano na način, ki omogoča kakovosten študij in napredovanje v učni snovi.

V vsakem primeru mora imeti avtor gradiva dobro predstavo o ciljni skupini, ki ji je gradivo namenjeno, natančno mora poznati in opredeliti cilje programa ali predmeta, imeti predstavo o obsegu snovi, ki jo mora gradivo zajeti, predvsem pa dobro poznati celotno organizacijo izvedbe študijskega programa na daljavo, tako glede načina dela mentorjev, vrste in pogostosti osebnih stikov s študenti, poteka evalvacije in podobno.

PROGRAMIRANJE UČBENIKA GLEDE NA CILJNO SKUPINO IN CILJE PROGRAMA

Pri programiranju učbenika za študij na daljavo mora avtor najprej odgovoriti na nekaj okvirnih vprašanj, ki so podlaga za konkretno pisanje in urejanje študijskega gradiva: komu je učbenik namenjen oziroma kdo so

odrasli študenti, ki jim je učbenik namenjen, kakšni so cilji izobraževalnega programa, v okviru katerega bo učbenik pripravljen, kateri mediji bodo dopolnjevali učbenik, kakšno pomoč in oporo bo študent potreboval pri študiju in kakšna študijska gradiva že obstajajo in bi jih bilo mogoče vključiti.

Avtor učbenika določi okvirjen vsebinski obseg učbenika glede na vsebino in cilje izobraževalnega programa ali študijskega predmeta ter glede na predvideno ciljno skupino. Včasih je avtor učbenika tudi avtor ali soavtor izobraževalnega programa in sodeluje že pri določanju vsebin in ciljev izobraževalnega programa. Tako je predvsem pri krajših, zaključenih izobraževalnih programih v neformalnem izobraževanju, npr. pri jezikovnem izobraževanju, programih računalniškega izobraževanja in podobno. V takih primerih lahko avtor študijskega gradiva v dogovoru z izvajalcem sam opredeli cilje programa in glede na to tudi izbira vsebine.

Drugače pa je navadno pri programih za pridobitev formalne izobrazbe. Predvsem na ravni osnovne in srednje šole so vsebine predmetov in kriteriji končne evalvacije določeni od države, zato ima avtor učbenika vsebinski okvir že vnaprej določen, obstajajo pa tudi že šolski učbeniki, ki so lahko izhodišče za pripravo učbenikov za odrasle oziroma za študij na daljavo.

Profil študentov

Zelo pomembno je, da ima avtor učbenika kar najbolj natančno predstavo o tem, kdo so potencialni udeleženci izobraževanja. Vprašanja, ki si jih lahko zastavi, je mogoče razvrstiti v več skupin, ki zadevajo:

demografske faktorje: koliko študentov pričakuje, kakšne starosti, spola in narodnosti so, kakšno izobrazbo in zaposlitev imajo, kje živijo, kakšne kulturne navade imajo, kakšna je njihova stopnja aktivnosti;

motivacijo: zakaj so se odločili za študij, v kakšni meri je program lahko povezan z njihovim življenjem in/ali delom, kaj pričakujejo od študijskega programa, kakšna so tudi sicer njihova pričakovanja in strahovi, povezani z izobraževanjem;

učne faktorje: kakšne izkušnje imajo z učenjem in kakšne so njihove predstave o učenju,

kakšne delovne in študijske navade imajo, kako in kdaj se učijo, kakšne izkušnje že imajo s samostojnim učenjem;

predznanje: kakšno znanje in spretnosti že imajo, kakšne osebne izkušnje imajo, ki bi lahko bile pomembne pri študiju, kakšne zgrešene predstave morda imajo, kaj pričakujejo od vsebine programa;

okolje in učna sredstva: kje, kdaj in kako se bodo učili, koliko časa imajo za učenje, kakšne medije bodo imeli na voljo, kakšen bi lahko bil odnos partnerja in družine do njihovega izobraževanja in kakšno podporo bodo imeli glede na to pri učenju.

Nemogoče je priti do vseh teh podatkov, vsaj okvirno predstavo pa si avtor lahko ustvari. Tudi načini, kako je mogoče priti do teh podatkov, so zelo različni: predhodne izkušnje predavatelja, posvetovanje s kolegi, srečanja s potencialnimi študenti, vprašalniki za bodoče študente, predvsem pa spremljanje študentov, ki so že vključeni v podobne izobraževalne programe. Od predvidevanja profila študentov je namreč odvisna cela vrsta elementov, na katerih so zgrajena gradiva: izbira medijev, način povezovanja učne snovi s praktičnimi primeri in študentovimi izkušnjami in podobno. Prav zato je zelo pomembno, da si je avtor pridobil čimveč izkušenj pri izobraževanju odraslih.

NAČRTOVANJE STRUKTURA UČBENIKA IN UČNIH ENOT

Ne glede na to, kakšna bo izvedba učnega programa in koliko ur skupinskih srečanj in individualnih konzultacij je predvidenih, se mora avtor učbenika zavedati, da določen

Učbenik ima pri študiju na daljavo tako funkcijo podajanja študijske snovi kot tudi funkcijo animiranja, povezovanja in svetovanja.

odstotek študentov teh možnosti ne bo želel ali ne bo mogel izkoristiti in bo tako študiral sam brez vsake neposredne pomoči. Zato mora učbenik zajemati vso študijsko snov, ki jo mora študent predelati, obenem pa tudi vso razlago, navodila in nasvete, ki jih študent potrebuje za razumevanje snovi in napredovanje od enega učnega koraka k drugemu.

Struktura učbenika

Pisec učbenika glede na cilje programa in predvideno časovno in organizacijsko izvedbo najprej določi tematske sklope oziroma glavne teme, ki jih mora učbenik zajemati. Obseg snovi mora biti tak, da ga študent dejansko lahko predela v določenem času oziroma v času, ki je predviden za trajanje določenega izobraževalnega programa ali študijskega modula. Tako je npr. študijska snov za modul, ki naj bi trajal dva meseca oziroma osem tednov, lahko razdeljena na osem zaokroženih poglavij ali učnih enot, tako da študent predvidoma vsak teden predela eno učno enoto. Lahko pa je taka snov razdeljena tudi na štiri večja poglavja, ki zajemajo več zaključnih podpoglavij ali učnih enot. Predvsem je bistveno, da si avtor učbenika jasno predstavlja in oceni, koliko snovi je povprečen študent sposoben predelati v določenem časovnem obdobju, npr. v enem tednu ali enem mesecu, glede na obveznosti, ki jih ima sicer poleg študija (poklic, družina in druge dejavnosti).

Strokovnjaki za pripravo pisnih gradiv za samostojno učenje so izdelali dokaj natančne kriterije za obseg pisnega gradiva, ki ga študent lahko prebere in preštudira v določeni časovni enoti (t. i. fog index), in izdelali priporočila za avtorje učbenikov (Rowntree 1994). Na podlagi teh kriterijev, predvsem pa iz izkušenj pri delu z odraslimi lahko avtor oceni obseg učne snovi in jo proporcionalno razdeli na zaokrožene tematske sklope oziroma učne enote.

Pri tem je treba seveda ločiti med snovjo, ki je predpisana kot obvezno učno gradivo in jo mora študent nujno predelati, da bo razumel in utrdil nove pojme, in pa dodatno snovjo, ki je namenjena študentom, ki bi radi svoje znanje dodatno poglobili ali zvedeli še kaj več. Posamezna učna enota lahko tako obsega več snovi, kot je je predpisane, pomembno pa je, da avtor študente v uvodu na to jasno opozori in tudi nazorno razmeji obvezno učno gradivo od dodatnega.

Pri podrobnejši izdelavi strukture učbenika mora avtor natančno določiti, na koliko učnih enot bo razdelil učno snov, določiti mora zaporedje učnih enot in natančno opredeliti cilje

Pri študiju na daljavo je zelo pomemben doseg pisnega gradiva.

Učbenik mora biti sestavljen iz zaokroženih enot, ki so med seboj čimbolj primerljive tako po notranji zgradbi oziroma zaporedju sestavnih delov, po času, ki je predviden za študij posamezne enote, kot tudi po fizičnem obsegu oziroma številu strani.

in podcilje posameznih učnih enot. Obseg učnih enot mora biti enakomeren skozi ves učbenik, saj to že od samega začetka vpliva na študentovo motivacijo in na njegovo predstavo o tem, koliko časa in truda bo moral vlagati v študij naslednjih poglavij.

NAVODILA IN OZNAKE

Avtor učbenika v uvodu študente tudi seznani s tem, kakšen je obseg snovi, ki naj bi jo predelali naenkrat, koliko časa je predvidenega za študij posameznih učnih enot in učnih korakov.

Del strukture celotnega učbenika so prav zato tudi navodila in oznake za uporabo učbenika in za boljši pregled. Navodila in oznake tekstovnega tipa, ki jih srečamo na začetku učbenika, so spremna beseda avtorja, podrobna vsebina in predstavitev ciljev učbenika, razlaga grafičnih simbolov, navodila za uporabo učbenika in drugih dodatnih učnih pripomočkov, seznam priporočljive dodatne literature in virov in podobno. Iz teh navodil in pojasnil mora študent že pred začetkom študija dobiti čimbolj jasno predstavo o vsebini gradiva, o ciljnih programa, o načinu študija in o tem, kaj se od njega ob zaključku programa pričakuje.

Med navodili in oznakami za boljši pregled so tudi take, ki potekajo skozi ves učbenik, kot na primer naslovi posameznih učnih enot, oštevilčenje strani in učnih enot, glave in noge z oznako učne enote, grafični simboli, povzetki vsebin posameznih učnih enot in podobno.

Na koncu učbenika je navadno slovarček manj znanih izrazov ali besed, abecedno kazalo, zaključno besedilo, predvsem pa rešitve vaj in komentarji rešitev. Avtor učbenika se seveda lahko odloči, da bo rešitve vključil že v učno enoto, prav tako tudi slovarček.

O celostni ureditvi učbenika se avtor navadno odloči na podlagi lastnih izkušenj, po predlogi drugih učbenikov, predvsem pa v sodelovanju z oblikovalcem in urednikom oziroma založnikom. Kadar je učbenik del zbirke učbenikov, morata avtor in oblikovalec upoštevati dogovor glede skupnih oblikovnih posebnosti, ki veljajo za vso zbirko, predvsem

glede formata učbenika in s tem formata strani, glede oblike črk, naslovov ali razporeditve različnih sestavnih delov učbenika ali celo glede notranje zgradbe učnih enot.

Notranja struktura učnih enot

Posamezna učna enota učbenika za študij na daljavo mora v pisni obliki zajeti vse faze izobraževalnega procesa oziroma učne ure ali predavanja in prevzeti tudi vse funkcije in naloge učitelja: uvod, podajanje nove snovi, razlago, ponazoritev s primeri, vaje za utrjevanje, preverjanje pridobljenega znanja, animacijo in zaključek. Vso vzgojno-izobraževalno komunikacijo med študentom in predavateljem prevzame študijsko gradivo, bodisi izključno v pisni obliki ali v kombinaciji z drugimi mediji.

Prav zato je pomembno, da je učbenik jasno in pregledno strukturiran, saj to daje študentu orientacijo pri napredovanju v učni snovi. Na eni strani je pomembna struktura učbenika kot celote, torej zaporedje tematskih sklopov, njihova razdelitev v učne enote in njihova medsebojna povezanost, na drugi strani pa notranja struktura posameznih učnih enot, ki se mora v enaki obliki ponoviti v vseh učnih enotah istega učbenika.

Učna enota je v osnovi zgrajena na dveh ravneh: ena raven je vsebinski del, ki zajema podajanje nove učne snovi, razlago in vaje za samopreverjanje znanja, druga raven pa so povezovalna besedila, ki študenta vodijo po vsebinskem delu in po različnih dejavnostih ter v obliki komentarjev, navodil in nasvetov osmišljajo posamezne učne korake in jih povezujejo v smiselno celoto.

Nobenega pravila ni, na kakšen način se prepletata vsebinski del in povezovalno besedilo, tako kot je tudi obseg posameznih vsebinskih sklopov odvisen od presoje pisca gradiv glede na vrsto učne snovi, predvideni profil študentov in cilje učne enote. Zato je pomembno, da ima pisec učbenika čimveč izkušenj z izobraževanjem odraslih, saj tako lažje predvideva potrebe študentov. Včasih je podajanje nove učne snovi zajeto v kratkem odlomku, ki pa potrebuje obširno razlago, veliko praktičnih primerov in vaj za utrditev snovi in samopre-

verjanje. Včasih pa je več prostora namenjene-ga podajanju nove učne snovi, ki ne zahteva obširne razlage, pač pa veliko vaj za utrjevanje in preverjanje znanja. Manj zanimiva snov, na primer, potrebuje več besedil za animacijo, ker avtor predvideva, da bo motivacija upadala.

Prav tako sta vsebinski del in povezovalno besedilo včasih lahko povsem ločena, v drugih primerih pa je povezovalno besedilo vpeto že v podajanje učne snovi ali v razlago in praktične primere. To je v veliki meri odvisno od tega, ali pisec gradiv za samostojni študij le priredi že obstoječe gradivo ali učbenik ali pa piše povsem novo gradivo. V prvem primeru bo didaktik verjetno ohranil dele obstoječega učbenika nespremenjene (odvisno pač od dogovora z avtorjem) in bo med te dele le vstavil spremljajoče besedilo: nagovorni tekst na začetku učne enote, razlago in komentarje po podajanju učne snovi, kratko spremno besedilo pred vaje za samopreverjanje in podobno. V takem primeru so rezi med različnimi vrstami besedil ostrejši kot takrat, ko se avtor gradiva za samostojni študij odloči, da bo napisal posebno gradivo in bo njegovo življenjsko v študenta mogoče čutiti na vseh ravneh učbenika, od podajanja učne snovi do razlage in praktičnih primerov, ne glede na jezikovni in slogovni register, ki ga bo za posamezne dele izbral.

TIPOLOGIJA BESEDIL IN NJIHOVE JEZIKOVNE POSEBNOSTI

Vsaka učna enota učbenika za študij na daljavo mora v pisni obliki zajeti vse faze izobraževalnega procesa in vse funkcije in naloge učitelja. Tako kot učitelj pri osebem delu v skupini razdeli učno uro na več delov in več vrst aktivnosti, na podoben način tudi vsaka učna enota učbenika za samostojno učenje zajema različne vrste dejavnosti in besedil. Na eni strani gre za besedila vsebinskega tipa, ki posredujejo novo učno snov, jo razlagajo, utrjujejo in omogočajo preverjanje pridobljenega znanja, na drugi strani pa za povezovalna in animacijska besedila ter oblikovne elemente, s katerimi avtor učbenika uvede študenta v novo učno enoto, ga vodi od enega učnega koraka do drugega, osmišlja in pojasnjuje posamezne korake, študenta motivira, animira in mu svetuje ter zaključi učno enoto.

Prav povezovalni elementi imajo to funkcijo,

da nadomestijo neposredno učiteljevo prisotnost in so bistvenega pomena za kakovosten samostojni študij. Učitelj namreč pri neposredni komunikaciji v skupini lahko sproti prilagaja svoj nastop in način podajanja, vrača se lahko na predhodne učne korake, primere lahko jemlje iz dnevnih novic in iz situacij, ki nastanejo v skupini. Avtor učbenika tako neposrednih možnosti za animiranje seveda nima, lahko pa uporabi številne druge načine, tako jezikovne kot tudi oblikovne narave. Učiteljev nagovor, komentarje, vmesna pojasnila, uvod v novo aktivnost ali zaključek učne ure bo v učbeniku nadomestilo vezano besedilo, v katerem se bo avtor učbenika obračal na študenta in v pisni obliki vzdrževal dialog z njim.

Uspešno napredovanje študenta je veliko bolj odvisno od motivacije, spodbud in navodil, ki jih dobi v povezovalnem besedilu, kot od same zahtevnosti nove učne snovi, podobno kot je pri delu v skupini ali razredu odnos med učencem in učiteljem zelo odvisen od odnosa učenca do predmeta ali učne snovi.

Osnovna didaktična funkcija vsebinskega dela učne enote je podajanje učne snovi, zato je avtorjev pristop navadno primerno formalen in racionalen, kar se kaže tudi v jeziku, ki je bolj formalen in znanstveno strokoven. Didaktična funkcija povezovalnih besedil pa je predvsem v tem, da pisec gradiv vzpostavi dialog s študentom in ga tako spremlja skozi učno enoto, krepi njegovo motivacijo in mu posredno stoji ob strani. Temu primeren je seveda tudi jezik, ki je nagovoren, bolj neposreden in živ.

Uvod v učno enoto

Uvod v učno enoto mora v študentu vzbuditi zanimanje in pripravljenost za sprejemanje nove učne snovi, pomeni fazo ogrevanja in motiviranja, ki mora študenta miselno predstaviti na področje, ki ga obravnava učna enota. V tem delu se avtor obrne na študenta in ga nagovori, zato je jezik primerno neposreden in spodbuden.

Avtor lahko študentovo pozornost in zanimanje vzbudi na različne načine. Lahko prikljče znanje in izkušnje, ki jih študent že ima, ali situacije, ki si jih zlahka predstavlja:

Dialog s študentom vzpostavljajo povezovalna besedila.

Verjetno se vam je že zgodilo, da se je na vas obrnil italijanski turist in vas vprašal za pot. Morda ste bili v zadregi, kako bi mu to razložili, in niste našli primernih izrazov. V tej lekciji boste spoznali ...

Morda ste že kdaj pomislili, da bi svoj hobi spremenili v popoldansko obrt ali celo ustanovili svoje podjetje. Pri tem ste se verjetno vprašali, kakšne vrste podjetij je pri nas mogoče ustanoviti in kakšne obveznosti bi to pomenilo za vas. V tem poglavju ...

Ob poslušanju in branju poezije se vam je verjetno že zgodilo, da je kakšen verz naredil na vas poseben vtis. Očarala sta vas zvočnost in melodičnost jezika, ne da bi vedeli zakaj. Na primeru treh pesmi bomo spoznali nekaj najpogostejših načinov ...

Pomembno je, da avtor poveže pojme, ki jih študent že pozna ali jih je pridobil v predhodnih učnih enotah, s snovjo te učne enote:

V prejšnjem poglavju ste spoznali geografske značilnosti azijskih držav. V tem poglavju pa bomo pogledali, kako te posebnosti vplivajo na vegetacijo posameznih držav in možnosti za pridelavo žitaric.

V drugem poglavju ste spoznali splošne zakonitosti izračunavanja obrestnih mer za kratkoročna posojila. V tretjem poglavju smo si izračunavanje obrestnih mer ogledali na primeru stanovanjskih posojil, v tem poglavju pa boste ...

Prav tako je pomembno, da nakaže in osmisli etapne učne cilje, ki jih bo študent dosegal skozi učno enoto in ob zaključku enote:

(...) V prvem delu te lekcije si bomo ogledali primer dopisa, v katerem se poslovnež zanima za možnost srečanja in predstavitve izdelkov, v drugem delu bomo videli primer odgovora na tak dopis, nato pa v tretjem delu še dokončno potrditev srečanja. Spoznali boste najpogostejše ubeseditve in fraze, ki se uporabljajo pri pisnem dogovarjanju za srečanje.

Ko boste snov preštudirali, boste znali napisati dopis, v katerem boste italijanskemu partnerju bodisi predlagali srečanje ali pa potrdili njegov predlog za sestanek.

Če je avtor v dvomih glede predznanja, ki ga študent potrebuje za usvajanje nove snovi, bo na to opozoril in študentu svetoval, kje bo ob morebitnih težavah lahko poiskal pomoč. Avtor na podlagi svojih izkušenj lahko predvidi, na kakšne ovire in težave lahko študent naleti, zato ga bo na to primerno opozoril:

V tej lekciji se boste seznanili z manj znanim področjem (...), ki pa je, kot boste kmalu spoznali, zelo pomembno za razumevanje (...).

Pri branju naslednjega besedila zato ne hitite. Preberete ga lahko večkrat in si pri drugem ali tretjem branju podčrtate nove pojme in nerazumljive izraze. Razlago vseh novih pojmov in izrazov boste našli v slovarčku in v komentarju. Razlago preberite natančno in potem ponovno preberite besedilo.

Ne pozabite, da se lahko za pojasnilo obrnete tudi na mentorja.

Pisanje uvoda v novo učno enoto ali nov učni korak zahteva od avtorja učbenika veliko sposobnost vživljanja v študenta ter veliko kreativnosti in sproščenosti. Avtor mora imeti študenta pred očmi, zato je poleg dobrega poznavanja snovi in ciljev enote potrebnih tudi veliko izkušenj pri delu z odraslimi študenti.

Podajanje nove učne snovi

Nova učna snov je lahko podana na različne načine, bodisi v obliki vezanega besedila, ki

ga napiše avtor učbenika, lahko pa tudi v obliki odlomkov iz knjig, iz citatov ali povzetkov znanstvenih del ali pravnih dokumentov, iz matematičnih razlag in definicij, iz časopi-snih člankov ali dialogov v tujem jeziku.

Nova učna snov mora biti podana razumljivo in jedrnato in mora v obliki zaokrožene celo-te podati vse ključne probleme in izhodišča, ki bodo v nadaljevanju razložena in pojasnje-na s primeri ter vključena v vaje za preverjanje znanja. Jezik podajanja nove učne snovi naj bo primerno racionalen, jasen in strokov-no znanstven. Stavki naj bodo kratki, zaokro-ženi in jasno strukturirani. Celotna učna te-ma mora biti strukturirana logično in pregle-dno, priporočljivo je, da je razdeljena na več krajših odstavkov, kar tudi vizualno olajša branje in razumevanje. Izogniti se je treba po-govornim izrazom in žargonu, težko razum-ljivim in neobičajnim besednim zvezam ter tujkam, kjer niso potrebne ali nismo prepri-čani, da jih študent res pozna in razume.

Pa vendar je primerno, da avtor pri podajanju nove učne snovi ohrani primerno distanco, ki se mora izražati tudi v jeziku in slogu pisanja. S tem tudi slog pisanja prispeva k razlikova-nju različnih ravni in delov učne enote. Kljub temu pa ni odveč, če zapišemo splošno pravi-lo: učenje je bolj uspešno, če ga preveva hu-mor. Nekateri tuji učbeniki to že dosledno uporabljajo. Na tak način poteka učenje v ne-primerno bolj sproščenem vzdušju.

Praktični primeri in razlaga nove učne snovi

Praktični primeri v največji meri prevzamejo funkcije in naloge učitelja in neposredne vzgojne komunikacije, zato mora pisec gradiv temu delu posvetiti še posebej veliko pozor-nosti. Pri tem je bistvenega pomena njegova sposobnost življenja v študenta in izkušnje pri delu z odraslimi študenti in študenti na daljavo. Prav v tem delu bo pisec lahko upo-rabil tudi veliko svoje kreativnosti, fantazije in sposobnosti za povezovanje učne snovi z izkušnjami in predstavami odraslega študen-ta. Avtor na podlagi svojih izkušenj in s svojo empatijo predvideva, kaj bo najbolje pojasni-lo novo učno snov in kateri primeri so najbli-že izkušnjam ljudi.

Razlago učne snovi in praktične primere lah-ko sestavljajo ali dopolnjujejo različne zgod-

be in anekdote, primeri iz vsakdanjega življe-nja in iz preteklosti, vendar bo njihova vsebi-na pogojena predvsem kulturno in generacij-sko, vrednostno in problemsko in manj situa-cijsko, kot so primeri, ki jih daje učitelj pri neposredni vzgojni komunikaciji v skupini. Velikokrat je učno snov, predstavljeno v ve-zanem besedilu, mogoče učinkovito ponazo-riti z grafičnimi prikazi, s tabelami ali diagra-mi, prijetna in učinkovita popestritev so tudi risbe, fotografije ali karikature, odvisno seve-da od področja, od ravni zahtevnosti študen-tov in od ciljev programa.

Scheduling checklist

- Have you scheduled for all the crucial deadlines you must meet—e.g. the availability of colleagues or clients before they go on holiday, the dates of important meetings, the date when learners need to start working through your materials?
- Does your schedule allow you at least as much time for planning and preparing as you have for writing?
- Have you agreed the target dates with other "interested parties"—e.g. your boss, clients, colleagues? Under what conditions, and to what extent, might they be happy about your amending the dates later, if need be?
- Does your schedule take account of holidays and other predictable interruptions?
- Have you booked any equipment, staff or facilities you will need to use?
- Can you see how you might, if necessary, make more time for your materials—e.g. by slowing down some other activity or by getting additional help?

NOTE: If this is your first attempt at materials development, you may be unsure as to how long the various tasks will take you. (You should find it easier next time, when you've had some experience.) Be prepared to adjust this first schedule once you know how long things are taking.

o In answering the above questions you may have identified some CONSTRAINTS—factors that might prevent you producing the package you'd ideally like to produce.

o If so, what might you do to lessen or remove these constraints?

Primer razlage snovi v angl. učbeniku za študij na daljavo

Pri izbiri primerov mora imeti avtor učbenika jasno pred očmi zahtevnostno raven in profil študentov, da z vsebinsko ali težavnostno ne-primernimi primeri pri študentih ne vzbudi slabih občutkov. Duhoviti primeri ali karika-ture lahko ogromno prispevajo k motivaciji za učenje, vendar moramo dobro premisliti, ali jih bodo vsi študentje res pravilno razumeli in ne bomo koga izključili ali prizadeli bodisi po spolu, starosti, socialnem izvoru, narodnosti

ali izobrazbi. Tako kot moramo na eni strani paziti, da jezik podajanja učne snovi ni pretežak in nerazumljiv, so lahko po drugi strani določeni primeri tudi prelahki in vzbudijo pri študentih občutek, da jih podcenjujemo. Zato je pomembno, da si je avtor gradiv pridobil veliko izkušenj pri delu z odraslimi in da čim boljše pozna in predvideva odzive, pričakovanja in izkušnje ciljne skupine.

Namen praktičnih primerov je, da ponazorijo novo učno snov, jo povežejo s študentovimi izkušnjami in s situacijami in pojmi, ki jih že pozna, vendar jih bo zdaj zagledal tudi v povezavi z novo snovjo. Praktični primeri krepijo motivacijo študenta, odpirajo njegovo pozornost v iskanje in prepoznavanje podobnih primerov in situacij, na katere je že sam naletel ali jih pozna.

Vlogo praktičnih primerov ali ponazoritve določenega teoretičnega izhodišča ali problema lahko odigra tudi ogled filma ali branje knjige, obisk knjižnice ali muzeja, obisk podjetja ali razstavnega prostora na sejmu, spremljanje televizijskih ali radijskih oddaj na določeno temo. Vendar pa morajo biti vsi ti primeri skrbno izbrani, študent pa mora dobiti zelo jasna navodila, po katerih se bo ravnal. Tak akcijski pristop je predvsem priporočljiv v povezavi s skupinskimi srečanji in konzultacijami z mentorjem.

Praktični primeri veliko prispevajo k sposobnosti aplikacije znanja. Ne smemo pozabiti, da je končni namen izobraževanja odraslih uporabnost znanja v raznih situacijah.

Vaje za utrjevanje snovi in samopreverjanje znanja

Te vaje imajo lahko različne oblike, od uporabnih matematičnih vaj, vprašanj za razmislek o določenem problemu ali zakonitosti do vaj za vstavljanje besed ali iskanje smiselne povezave med pojmi. To je v veliki meri odvisno od vrste učne snovi, področja, zahtevnosti programa, pa tudi od tega, v kakšni obliki je predvidena končna evalvacija. Avtor gradiva za študij na daljavo lahko črpa primere ali ideje bodisi iz obstoječih zbirk vaj in nalog, ali pa glede na cilje programa in profil študentov pripravi nove vaje.

Vaje in naloge, ki so vključene v študijsko gradivo, so namenjene samopreverjanju in morajo dati študentu jasno in konstruktivno informacijo o tem, ali je novo snov pravilno

razumel in jo znal uporabiti pri reševanju konkretnih problemov. Sestavni del učne enote in učbenika za samostojno učenje so zato rešitve vaj in nalog ter komentarji. Avtor z bogatimi izkušnjami lahko predvidi, kakšne napake bodo študenti morda naredili pri določeni vaji, in v komentarju k rešitvam to pojasni tako, da poleg pravilne rešitve navede tudi razlago najpogostejših napak. Taka pojasnila so lahko študentu v neprecenljivo pomoč, saj si morda ne bo znal razložiti, zakaj njegov odgovor ni pravilen.

Vaje in naloge za samopreverjanje morajo obenem omogočiti študentu vpogled v to, kako napreduje pri učenju in v kakšni meri je dosegel posamezne učne cilje. Zato je priporočljivo, da avtor v povezovalnem besedilu ali v navodilih za reševanje vaj študenta vnaprej opozori, kakšen smisel in namen ima vaja, ki jo bo reševal. Zelo pomembno je tudi, da so navodila za reševanje vaj jasna in razumljiva in da ni nobenega dvoma, da bo vsak študent razumel, kaj se od njega pričakuje in kaj mora narediti. To pomembno vpliva na študentovo motivacijo, obenem pa prav preko vaj za utrjevanje avtor študenta navaja na razmišljanje in kritično presojanje.

Tako kot praktični primeri morajo biti tudi va-

ESERCIZIO 3

Tu lavori per lo Studio Zingaretti, specializzato in consulenza di relazioni pubbliche e stai illustrando in una conferenza stampa un nuovo accordo firmato dalla tua azienda. Rispondi alle domande dei giornalisti sulla base delle informazioni contenute nel comunicato stampa.

Accordo per il Gruppo Hollingsworth e lo Studio Zingaretti

Lo Studio Zingaretti di Torino, specializzato in consulenza di relazioni pubbliche, ha firmato un accordo di cooperazione con il Gruppo Hollingsworth, leader mondiale del settore, rappresentato in Italia da Svc Associati e da Giustalla Luchiani. L'accordo, primo nel suo genere per quanto riguarda un'agenzia di relazioni pubbliche in Piemonte, prevede un

intenso scambio di know-how e una collaborazione preferenziale per i clienti delle due società. Lo Studio Zingaretti opera da cinque anni a Torino e fra i suoi clienti figurano la Banca Valori di Torino, Zerst Automobilisti, Funerocanica, l'Hangrohe, F.lli Sidonini. Nel 1990 il fatturato dello Studio Zingaretti ha superato il

mezzo miliardo di dollari con cinque società. Il Gruppo Hollingsworth fattura in Italia 11 miliardi di lire in consumi totali con oltre 75 aziende, mentre a livello mondiale i suoi ricavi superano 180 milioni di dollari in 20 Paesi in cui è presente con più di cento uffici.

Dottoressa Zingaretti, amministratore delegato.

1. Da chi è stato firmato l'accordo?
2. Ci può descrivere il vostro nuovo partner?
3. Che tipo di cooperazione prevede l'accordo?
4. Quando è stato fondato lo Studio?
5. Di che cosa si occupa?
6. Che fatturato ha?
7. Lo Studio opera soltanto in Italia?
8. Chi ne è l'amministratore delegato?

Primer vaje v učbeniku za študij italijanščine na daljavo

je in naloge za preverjanje znanja čim bolj vsebinsko in problemsko vpete v izkušnje odraslih študentov in v situacije, ki so jim blizu in s pomočjo katerih bo lahko čim bolje spoznal smisel in uporabnost pridobljenega znanja. Vaje za preverjanje znanja so obenem učinkovit način, da študente spodbujamo in navajamo k aktivnosti in k ustvarjalnemu in kritičnemu razmišljanju. Zato morajo biti vaje zastavljene problemsko in odprto, izogibati se moramo mehanskemu reproduciranju podatkov.

Preizkusne naloge so navadno sestavljene v obliki testov znanja, ki vsebinsko zajemajo učno snov ene ali več učnih enot in so namenjene »zunanjemu« preverjanju. Študent jih dela po določenem zaporedju in pošilja svojemu mentorju. Ta jih pregleda, popravi in s komentarjem vrne študentu. Za študenta je to neprecenljiva povratna informacija o tem, kako napreduje pri študiju, včasih pa celo njegov edini stik z mentorjem. Povratna informacija, ki jo študent o svojem delu dobi od mentorja preko preizkusnih nalog, pomembno vpliva na njegovo motivacijo, zato izobraževalne ustanove posvečajo pripravi mentorjev za pisno komunikacijo s študenti na daljavo posebno pozornost.

Obenem je pomembno, da so naloge in vaje za preverjanje znanja sestavljene tako, da metodološko ustrezajo kriteriju vsebinske veljavnosti. To pomeni, da morajo vaje in naloge v vsaki učni enoti zajeti reprezentativen vzorec vseh vsebinskih vprašanj in izhodišč, ki so izpostavljeni v učni snovi in glede na katera so bili opredeljeni cilji te učne enote. Vaje za samopreverjanje morajo biti zato sestavljene skrbno in premišljeno in morajo voditi proti ciljem, ki smo jih zastavili in jih mora doseči študent.

Običajno avtor gradiv za študij na daljavo poleg vaj in nalog za samopreverjanje lahko predvidi tudi določeno število preizkusnih nalog, za katere v učbeniku ni rešitev in jih pregleda mentor.

Priporočljivo je, da je avtor učbenika za študij na daljavo tudi sam mentor, saj preko preizkusnih nalog in s svetovalnim delom dobi dragocene informacije o gradivu, ki ga je pripravil, o študentih, njihovih pričakovanjih in odzivih ter morebitnih težavah pri napredovanju skozi snov. Te dragocene izkušnje in

znanje bo uporabil pri urejanju naslednje izdaje učbenika in pri pripravi novih učbenikov.

Animacija in sprotno vzdrževanje motivacije

Animacijo in motiviranje lahko primerjamo z različnimi prijemi, ki jih učitelj uporabi pri delu s skupino, da uvede novo dejavnost, da smiselno poveže eno dejavnost ali vrsto dejavnosti z naslednjo in da obenem pritegne pozornost, vzdržuje napetost in motivacijo, popestri podajanje učne snovi, da študentu kakšen napotek ali nasvet.

Učitelj ima v osebnem stiku s študenti veliko različnih možnosti, da podajanje učne snovi popestri, da pritegne pozornost in vzdržuje motivacijo skupine: lahko povzdigne glas, spremeni izraz na obrazu, držo rok in telesa. Če vidi, da koncentracija popušča, lahko razlago za kratek čas prekine in pove kakšno anekdoto ali zanimiv primer, lahko tudi nagovori katerega od študentov in ga vpraša za mnenje, potem pa se spet vrne k razlagi. Podajanje učne snovi lahko popestri s prosojnicami, s prikazom raznim predmetov ali video posnetkov, lahko izvede eksperiment, študente lahko razdeli v skupine in podobno. Vse to vnese v pouk veliko dinamike. Učitelj se odziva na dogajanje v skupini in tako uravnava dinamiko poteka učne ure in sproti skrbi za motivacijo študentov.

Avtor učbenika za samostojno učenje sicer nima tako neposredno in situacijsko danih možnosti za animiranje študentov, pa vendar si lahko pomaga na veliko različnih načinov, ki imajo podoben učinek. Predvsem je pomembno, da predvideva in si predstavlja, kako bo študent napredoval skozi učno enoto, kje bi lahko naletel na težave in kje bi njegova motivacija lahko začela padati. Na takih mestih bo moral poseči in bodisi z verbalnimi prijemi ali pa z vizualnimi elementi vnesti v besedilo potrebno dinamiko in tako dodatno animirati in spodbuditi študenta.

Animacijska in povezovalna besedila imajo podobno funkcijo kot praktični primeri, le da se praktični primeri vsebinsko bolj neposredno navezujejo na učno snov in jo razlagajo, animacijska in povezovalna besedila pa imajo prvenstveno to funkcijo, da vzdržujejo pozornost in motivacijo študenta. Gre za besedila ali

Animacijo in motivacijo je mogoče v pisnih gradivih doseči na različne načine. Na eni strani so verbalne in jezikovne možnosti, ki so izražene v različnih načinih ubeseditve, v slogu in jeziku pisanja, na drugi strani pa so grafične in oblikovne možnosti, ki vizualno popestrijo učno snov in pomagajo pri boljši orientaciji in napredovanju skozi različne učne korake.

dele besedil, v katerih se avtor na posreden način pogovarja s študentom, ga nagovarja, mu daje napotke ali mu svetuje. Glede na to, da se v teh stavkih ali besedilih avtor obrača direktno na študenta, je jezik neposreden in nagovoren in mora izražati avtorjevo življenje v študentovo situacijo. Ton pisanja je lahko tudi humoren, vendar mora vsekakor izražati primerno distanco in spoštovanje do študenta.

Včasih ima animacijsko ali povezovalno besedilo obliko uvodnega stavka in je vpleteno v podajanje učne snovi, v opise praktičnih primerov ali v navodila za reševanje vaj. Lahko pa se pojavi tudi povsem ločeno kot kratek odstavek, ki poveže posamezne dele učne vsebine. Avtor ga lahko izrazi v obliki nagovora ali pa tudi vprašanja:

- *Poglejmo zdaj še en zanimiv primer ...*
- *Pomislite, kako bi v enaki situaciji ...*
- *Morda ste se s podobnim primerom že srečali, zato ...*
- *Ste se že kdaj znašli v situaciji, ko so od vas pričakovali ...*
- *Morda si boste opisani model lažje predstavljali, če si zamislite ...*
- *Predstavili smo le en primer poslovnega dopisa, ki se nanaša na povpraševanje. Zlaha si lahko predstavljate, da bi v vsaki poslovni situaciji napisali dopis z nekoliko drugačno vsebino. To je seveda odvisno od tega, po čem povprašujete in kaj bi radi izvedeli.*
- *Zdaj pa razmislite o tem, katere so tiste informacije, ki vas najpogosteje zanimajo, ko sprašujete po novem izdelku ...*
- *Pri reševanju naslednje vaje ne hitite. Najprej pozorno preberite navodila, nato besedilo vaje enkrat v celoti preberite, ne da bi vstavljali manjkajoče besede. Pomembno je, da najprej dobite pregled čez vse besedilo. Nato se vrnite na začetek in začnite iskati primerne besede.*
- *Če ste v tej vaji napisali več kot pet nepravilnih odgovorov, se vrnite k razlagi na strani 34. Vzemite si čas in jo ponovno preberite. Lahko pa za nasvet vprašate tudi svojega mentorja ...*

Poleg animacijskih in povezovalnih besedil lahko avtor v učno enoto vključi tudi razna besedila in primere, ki se ne navezujejo neposredno na novo učno snov in cilje učne enote in so namenjeni predvsem popestritvi in vzdrževanju motivacije. Lahko gre za kratke anekdote ali šaljive primere, ki jih avtor vplete predvsem na tistih mestih, kjer predvideva, da bo motivacija študenta upadla. Lahko pa se v vsaki učni enoti take anekdote in primeri pojavijo na točno določenem mestu kot neke vrste stalne rubrike z določenim naslovom: »Pa še to ...«, »Morda vas bo zanimalo ...« in podobno.

Tako kot je nastop učitelja v skupini splet govora in neverbalne komunikacije, se tudi v učbeniku za samostojno učenje tesno prepletajo vsebinski tekstualni deli z vizualnimi elementi. Avtor učbenika se tako z različnimi prijemi prilagaja različnim učnim stilom študentov in skrbi za to, da se vsak študent ne glede na to, kakšne učne navade ima in kakšne tehnike učenja ima razvite, v učnem gradivu dobro znajde, ima pregled čez snov in ohrani motivacijo za učenje.

Zaključek učne enote

Vsako učno enoto je treba na primeren način tudi zaključiti. Poudarili smo, da ima uvod v učno enoto to funkcijo, da študenta miselno prestavi v novo učno snov, vzbudi v njem zanimanje in pripravljenost za sprejemanje nove snovi, ga seznanja z etapnimi cilji in končnim ciljem, ki ga mora doseči. V zaključku se mora avtor vrniti na ta izhodišča, povzeti vse bistvene poudarke iz učne snovi in jih strniti v zaključek, ki študenta prestavi iz učne snovi.

S tem, ko avtor študenta ponovno opozori na cilje, ki jih je dosegel, in na znanje, ki si ga je pridobil, zaokroži in utrdi njegov pregled nad učno snovjo in utrdi njegovo predstavo o tem, koliko je napredoval.

Zelo koristno je, če avtor poveže cilje učne enote z vsebinami in cilji predhodnih enot, obenem pa tudi nakaže povezavo s cilji prihodnjih enot in celotnega učbenika oziroma študijskega programa. Pomembno je, da študent ne izgubi pregleda nad vsebino študijskega programa, ker lahko to zelo slabo vpliva na njegovo motivacijo. Za vsako novo učno enoto, ki jo predela, mora ob zaključku vedeti, v

čem je napredoval, kaj je pridobil, koliko bliže je ciljem programa.

Od prvega stika v uvodu do konca učne enote avtor na različne načine gradi sorazmerno tesen odnos s študentom, razlaga mu, pojasnjuje, ga spodbuja, animira in mu tako daje občutek svoje prisotnosti in skrbi za njegovo napredovanje. Kot vsak socialen odnos je treba tudi tega na koncu primerno zaključiti in študenta predstaviti iz učne snovi.

Podobno kot to stori učitelj v skupini, se tudi avtor lahko od študenta poslovi s kratkim stavkom ali zanimivo mislijo, lahko pa v zaključek vplete tudi kakšno zgodbo ali anekdoto.

– Za konec pa še tale misel: ...

– Upam, da se vam je zdela snov zanimiva in boste podobne primere lahko uporabili tudi sami. Ne pozabite, da ...

– Če bi radi o tej temi zvedeli še kaj več, vam svetujem ...

Avtor lahko študenta opozori, kje bo v praksi naletel na podobne primere. Svetuje mu lahko, kje bi svoje znanje lahko razširil in poglobil, navede lahko naslov zanimive knjige ali filma na določeno temo ali ime avtorja, ki se je ukvarjal s to problematiko. S tem učno snov enote sicer zaključijo, obenem pa odpira študentovo pozornost navzven in jo povezuje z zunanjim svetom.

GRAFIČNA PONAZORITEV IN UREDITEV

Grafična ponazoritev in ureditev besedil ima v gradivih za samostojno učenje posebno didaktično funkcijo. Ker študent skozi učno snov napreduje sam, mora gradivo ne le vsebinsko, ampak tudi oblikovno prevzeti določene funkcije, ki jih ima pri neposredni komunikaciji v skupini učitelj.

Funkcijo prosojnice v neposrednem pouku lahko, na primer, pri učbeniku za študij na daljavo prevzame grafični prikaz snovi, tabela ali graf. Poudarek glasu lahko nadomesti poudarjen tisk ali drugačna velikost črk. Prekinitev podajanja učne snovi s kratkim komentarjem ali primerom lahko v učbeniku nadomesti odstavek v poševnem tisku ali z zamaknjanim robom. Definicijo ali formulo, ki jo učitelj napiše na tablo, je v učbeniku mogoče dati v okvirček. Prijetno in koristno

popestrijo učbenik risbe, fotografije in karikature, boljši pregled nad učno enoto pa dajejo različni simboli in oznake za boljši pregled.

Pri oblikovanju učbenika za samostojno učenje je bistvenega pomena, da so njegove strani »zračne« in že na pogled pregledne in prijete. To je mogoče doseči na

veliko načinov: z obliko in velikostjo črk, z razmikom med vrsticami, s poudarjenim ali poševnim tiskom, z uokvirjanjem besedila, z ilustracijami in karikaturami, z grafično

ponazoritvijo učne snovi, praznimi prostori in širšim zunanjim robom in podobno. Tudi vezano besedilo je mogoče narediti vizualno bolj sporočilno in prijetno za branje, če ga uredimo v več odstavkov, povečamo razmik med vrsticami, naredimo večji zunanji rob, kar študentu omogoča pisanje pripomb, in podobno. Pomembno je, da stran diha in daje občutek zračnosti in odprtosti. Strani, ki so gosto zapolnjene z besedilom, napisanim z majhnimi črkami in majhnimi presledki med vrsticami, z dolgimi odstavki in ozkimi stranskimi robovi, so za branje zelo naporene in neprijetne in nemogoče je pričakovati, da bo študent z veseljem sedel pri takem učbeniku.

Zato se mora avtor učbenika že pred začet-

Učbeniki za samostojno učenje morajo biti pregledni in očem prijetni.

Task 2e

Think graphics

What are we talking about here? Simply any way of presenting information in print that is **not** a solid block of prose. Solid prose can daunt even the keenest learner—especially if it covers page after page. A graphic approach can both cheer the reader and help get your message across.

Graphs, drawings, photographs and other pictures would be obvious examples of graphics. But if you turned prose into lists or tables you would also be taking a graphic approach.

Altogether, it is a slightly more graphic way of saying what I have said above.

Ideas can be presented in two different ways:

1. As solid prose. (But too much can daunt even keen learners.)
2. Graphically (which may be clearer and more cheering), e.g. by using:
 - prose in lists, tables, etc, or
 - pictures (graphs, drawings, photographs, etc).

And here you have a graphic version.

How to present ideas?

Solid prose
(daunting?)

Graphically
(cheering? clearer?)

Patterned
prose—lists,
tables, etc

Pictures—
graphs, drawings,
photographs, etc

Primer grafične ponazoritve besedila v učbeniku za samostojno učenje angleščine

kom pisanja gradiva zavedati pomena grafične ureditve in razmisliti o načinih in možnostih za oblikovanje. Tudi če besedila ne bo oblikoval sam, bo oblikovalec delal po njegovi predstavi in njegovih predlogih.

Pomen oblikovanja se v učbeniku za samostojno učenje kaže na različnih ravneh: pri oblikovanju različnih vrst besedil in dejavnosti, ki tvorijo posamezno učno enoto, pri oblikovanju celostne podobe učne enote in pri oblikovanju učbenika kot celote.

Oblikovanje posameznih vrst besedil

Oblikovanje različnih vrst besedil in dejavnosti je v prvi vrsti povezano s samo naravo teh besedil in namenom posameznih učnih korakov. Gre predvsem za obliko in velikost črk, za razmik med vrsticami, za širino zunanjih robov, oblikovanje odstavkov in stolpcev in podobno.

Razumljivo je, da se razlaga matematičnega problema tako vsebinsko kot oblikovno razlikuje od pesmi ali odlomka iz literarnega dela ali pa poglavja iz gospodarskega prava. Obenem je pri oblikovanju posameznih vrst besedil smiselno razmisliti o tem, kako jih je mogoče narediti tudi vizualno bolj sporočilna ali zanimiva. Razlago ali opis problema je pogosto mogoče dodatno ponazoriti s skico, tabelo ali grafom. Prav tako dobrodošla popestritev so tudi risbe in fotografije, ki bodisi ponazarjajo vsebino ali so namenjene zgolj animaciji in popestritvi.

Oblikovanje učnih enot

Pomembno in koristno je, da imajo posamezni deli učne enote razpoznavne oblikovne značilnosti. To veliko prispeva k temu, da ima študent boljši pregled nad posameznimi deli učne enote, saj jih prepozna že vizualno. Nova učna snov je lahko natisnjena s črkami drugačne velikosti in drugačnim razmikom med vrsticami kot razlaga in komentarji, vaje za preverjanje znanja imajo lahko svoje oblikovne značilnosti, povzetki snovi so lahko natisnjeni s poudarjenim tiskom ali v okvirčku in podobno.

Za boljši pregled ima pomembno vlogo tudi oblikovanje naslovov posameznih delov učne enote, predvsem pa simboli in ikone za razli-

čne vrste dejavnosti. Te pogosto srečamo tudi v klasičnih učbenikih, predvsem v učbenikih s področja jezikovnega izobraževanja: na primer poseben simbol za nov učni korak ali novo temo, poseben simbol za avdio ali video posnetek, poseben simbol za pisno vajo in podobno. Učbenika za samostojno učenje si brez teh simbolov sploh ne moremo predstavljati. Pomembno je, da avtor že v uvodu pojasni pomen teh simbolov in pove, pri katerih dejavnostih jih bo študent srečeval. Grafične simbole lahko dopolnjujejo tudi različne barve tiska ali papirja, če založniški koncept to omogoča. Bistveno je, da se oblikovne značilnosti posameznih delov učne enote dosledno ponavljajo v vseh učnih enotah istega učbenika. To daje študentu predstavo o strukturi učne snovi in pregled čez različne učne korake.

Oblikovanje celostne podobe učbenika

Celostno podobo učbenika v prvi vrsti določa ponavljajoča se zgradba učnih enot in oblikovne značilnosti njihovih sestavnih delov. Poleg teh pa dajejo študentu boljši pregled nad učbenikom tudi nekateri drugi oblikovni elementi in oznake, ki potekajo skozi ves učbenik, na primer oštevilčenje strani in učnih enot in pa glave in noge z navedbo zaporedne številke ali naslova učne enote. To študentu omogoča, da se hitro znajde v učbeniku in poišče določeno učno snov ali vajo.

Učbenik za študij na daljavo vključuje tudi funkcijo delovnega zvezka, zato sta priporočljiva tak format in vezava, predvsem pa taka ureditev strani, da bo stik študenta z učbenikom prijeten in ne bo imel pomislekov glede podčrtovanja besedila in pisanja opomb in vprašanj.

Posebno didaktično funkcijo imajo v učbeniku prazni prostori: večji razmiki in prazen prostor med posameznimi deli učne enote in dovolj širok zunanji rob. Smiselno je tudi, da so vaje za samopreverjanje grafično oblikovane tako, da lahko študent piše svoje odgovore ali izračune v učbenik. Navadno avtor učbenika na določenih mestih pusti prazen prostor ali uvede posebno rubriko, v katero študent lahko zapiše svoje pripombe ali razmi-

šljanja o določenem vprašanju ali problemu, preden se loti novega učnega koraka. Vsa ta razmišljanja in pripombe so kasneje lahko izhodišče in opora za pogovor z mentorjem ali drugimi študenti.

Pri grafičnem oblikovanju učbenika avtor praviloma sodeluje z oblikovalcem, saj je avtor le redko sam tudi oblikovalec. Obenem so možnosti, ki jih imata za oblikovanje avtor učbenika in oblikovalec, povezane tudi z uredniško in založniško politiko izobraževalne ustanove. Učbeniki za študij na daljavo so navadno pripravljene v okviru večjih projektov ali programov, saj njihovo pisanje zahteva kompleksno načrtovanje, veliko sredstev in časa, predvsem pa sodelovanje več vrst strokovnjakov, od predmetnih strokovnjakov, didaktikov, andragogov, oblikovalcev do informatikov.

Ko je kak študijski modul ali predmet del širšega programa izobraževanja na daljavo, se izobraževalna ustanova in založnik praviloma odločita za celostno podobo zbirke, v kateri bodo izhajali učbeniki. Gre predvsem za format učbenikov, način vezave, oblikovanje platnic, kakovost papirja, obenem pa navadno tudi za priporočilo avtorjem in oblikovalcem glede oblike in velikosti črk, oblike naslovov, možnosti za tiskanje slikovnega gradiva in podobno. Te dogovore in priporočila mora avtor učbenika poznati že pred začetkom priprave učbenika, saj bo lahko dobil bodisi koristne ideje za obogatitev gradiva ali pa se bo moral včasih pri uporabi določenih grafičnih in slikovnih materialov omejiti in jih nadomestiti z drugimi izraznimi sredstvi.

ZAKLJUČEK

V izobraževanju na daljavo ima učbenik osrednjo vlogo pri posredovanju izobraževalnih vsebin in vzpostavljanju vzgojno-izobraževalne komunikacije s študentom. Ne glede na to, kakšna bo izvedba študijskega programa in koliko ur skupinskih srečanj in individualnih konzultacij bo imel študent na razpolago, mora biti študijsko gradivo pripravljeno tako, da lahko študent preštudira predvideno snov in pridobi določeno znanje tudi brez vsake neposredne pomoči.

Zato mora učbenik za študij na daljavo zajeti vse faze andragoškega procesa in obenem prevzeti vse funkcije in naloge učitelja, od po-

dajanja nove učne snovi, razlage in ponazoritve s primeri, utrjevanja in preverjanja pridobljenega znanja do motiviranja in animiranja, svetovanja glede uporabe drugih virov in prehajanja od enega učnega koraka k drugemu.

Z različnimi funkcijami učbenika za študij na daljavo je povezana tipologija besedil, ki sestavljajo posamezne učne enote, posebno didaktično funkcijo pa imata tudi struktura učbenika in učnih enot ter grafično oblikovanje. Vsaka učna enota je sestavljena iz vsebinskega dela, ki zajema podajanje nove učne snovi, razlago in vaje za samopreverjanje znanja, ter iz povezovalnih besedil, ki študenta vodijo po vsebinskem delu in po različnih dejavnostih ter v obliki komentarjev, navodil in nasvetov osmišljajo posamezne učne vsebine in jih povezujejo v smiselno celoto. S tem pa je tesno povezano grafično oblikovanje, ki naredi učbenik tudi vizualno sporočilen, pregleden in prijeten za študij.

Učbenik za samostojno učenje mora biti strukturiran in oblikovan tako, da uspešno zapolni manko komunikacije.

LITERATURA IN VIRI

1. ENSEIGNEMENT SUPERIEUR OUVERT ET A DISTANCE DANS LA COMMUNAUTE EUROPEENNE, Extraits du Memorandum et du rapport de la Commission des communautes europeennes, Bruxelles, 1991.
2. KEEGAN, Desmond, FOUNDATIONS OF DISTANCE EDUCATION, Routledge, 1986.
3. KEEGAN, Desmond, THEORETICAL PRINCIPLES OF DISTANCE EDUCATION, Routledge, 1993.
4. KRAJNC, Ana, METODE IZOBRAŽEVANJA ODRASLIH, Delovska enotnost, 1979.
5. KRAJNC, Ana, METODIKA DOPISNEGA IZOBRAŽEVANJA, Univerzum, 1981.
6. LEHNISCH, Jean-Pierre, L'ENSEIGNEMENT A DISTANCE, PUF, 19845.
7. RACE, Phil, 53 INTERESTING WAYS TO WRITE OPEN LEARNING MATERIALS, Technical and Educational Services Ltd, 1992.
8. ROWNTREE, Derek, EXPLORING OPEN AND DISTANCE LERNING, Kogan Page, London, 1992.
9. ROWNTREE, Derek, PREPARING MATERIALS FOR OPEN, DISTANCE AND FLEXIBLE LEARNING, Kogan Page, London, 1994.
10. ROWNTREE, Derek, TECHING THROUGH SELF-INSTRUCTION, Kogan Page, London, 1990.